

Els ulls de porc d'Orió

per ENRIC MARCO

La constel·lació d'Orió destaca en el cel nocturn de l'hivern pels seus tres estels brillants i en línia. Al final de la tardor la vam veure, immensa, eixint per l'horitzó est en caure la nit. Quan s'acabe l'hivern la veurem davallar cap a l'oest en les primeres hores del capvespre.

Ens ofereix una bella vista, però la mitologia ens conta una història ben diferent. Orió representa el gegant caçador altiu i sexista, seguit pels gossos, Ca Major i Ca Menor. Diu la llegenda que un dia Orió fou convidat a visitar l'illa de Quios, on conegué la filla del rei Enopió, Mèrope, de qui s'enamorà follament. Tanmateix ella el va rebutjar per brusc i salvatge. Una nit, animat després d'haver abusat del vi de la terra, tractà de violar-la. En assabentar-se'n, el rei el castigà severament, manà que li arrancaren els ulls i el foragitaren de l'illa. D'altres versions de la llegenda ens el mostren perseguint les Plèiades, set germanes filles d'Atlant i Plèione. Les accions del gegant acabaren a la fi quan s'atreví a assaltar Àrtemis, la deessa virginal de la cacera. Aquesta, ben ofesa i amb raó, amb el seu bastó feu eixir de sota terra un escorpí gegant que picà mortalment Orió al taló. I així acabà la seua història de depravació.

Però la d'Orió és molt més que una història de lluita feminista *avant la lettre*. Des del punt de vista astrofísic, amaga molts secrets relacionats amb el naixement, la vida i la mort de les estrelles. Si busquem un indret ben fosc, lluny dels llums contaminants de les ciutats, hi distingirem a ull nu una petita boirina sota l'estel central del cinturó del gegant. Un telescopi menut ja ens revelarà una encisadora nebulosa de gas i pols on ara mateix s'estan formant estrelles. Aquesta escola bressol d'estels ha estat escodrinyada pels nostres millors telescopis i hi hem trobat també discos de matèria on van creixent nous planetes. Núvols col·lapsats de gas que donen a llum estels i planetes que, potser, si les condicions són favorables, allotjaran vida en un futur llunyà. Com se n'alegrarien en saber-ho Giordano Bruno o Camille Flammarion, entre d'altres, que sempre parlaven de la pluralitat dels mons habitats.

Orió amaga també l'altra cara de la moneda. Betelgeuse, situada al muscle dret del gegant viciós, és un astre vell, pròxim a la mort, astronòmicament parlant. L'estrella ja ha passat per la fase tranquil·la i

Enric Marco

«L'estrella Betelgeuse ja ha passat per la fase tranquil·la i ara es prepara per a morir en una espectacular explosió supernova»

ara, unflada exageradament com a supergegant roja i en l'interior de la qual cabria perfectament l'òrbita de Júpiter, es prepara per a morir en una espectacular explosió supernova. Tots els elements químics que haurà sintetitzat al llarg de la seua vida, des de l'heli dels primers anys fins al ferro d'unes hores abans, a més d'altres que es crearan després, seran llançats a l'espai per adobar les nebuloses pròximes i que els nous sols i planetes que es formaran en el futur tinguen, potser, l'oportunitat de crear algun tipus de vida.

Betelgeuse morirà aviat. Els especialistes calculen que d'ací a uns 10.000 anys. La futura humanitat, si encara hi és, veurà que una llum intensa, tan brillant com la Lluna plena, il·luminarà les nits i els dies durant mesos. Viure prop d'una supernova no és gens sa per a la salut d'un planeta i de la possible biosfera, per les intenses radiacions X i gamma del fenomen explosiu. Tanmateix Betelgeuse se situa a uns 700 anys llum, bastant lluny, així que podem estar tranquils. De la destrucció de la biosfera terrestre ja ens n'ocupem nosaltres sols, no cal ajuda exterior.

La futura explosió del muscle d'Orió és un avís del caràcter violent de l'univers. I Joan Amades, al *Costumari*, ens ho recorda. Els tres estels d'Orió, anomenats els Ulls del Porc, vigilen la conducta de la humanitat fins al dia del Judici. I llavors:

El cel i la terra
cauran a pedaços,
baixaran els ulls de porc
que s'ho emportaran tot,
les riqueses i els palaços. ☺

ENRIC MARCO. Departament d'Astronomia i Astrofísica de la Universitat de València.